

קיצור דיני שכחה וטעות

לחג הפסח תשפ"ג

הדין

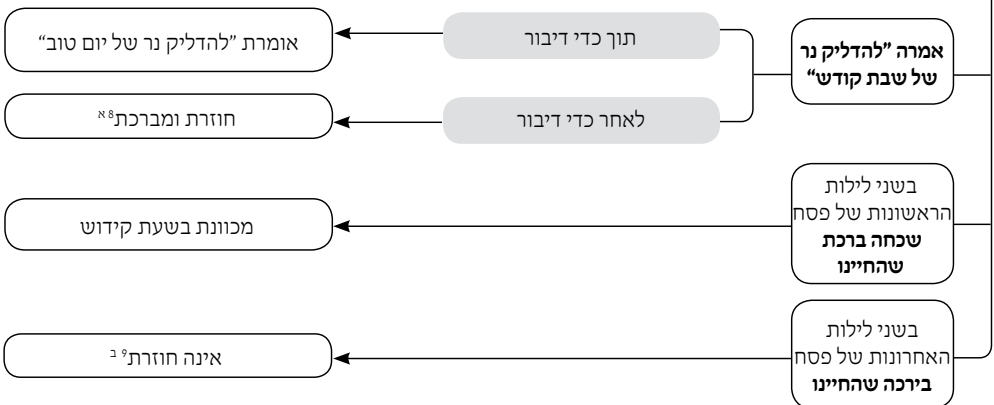
זכרה/ה

טעות

בדיקת חמץ

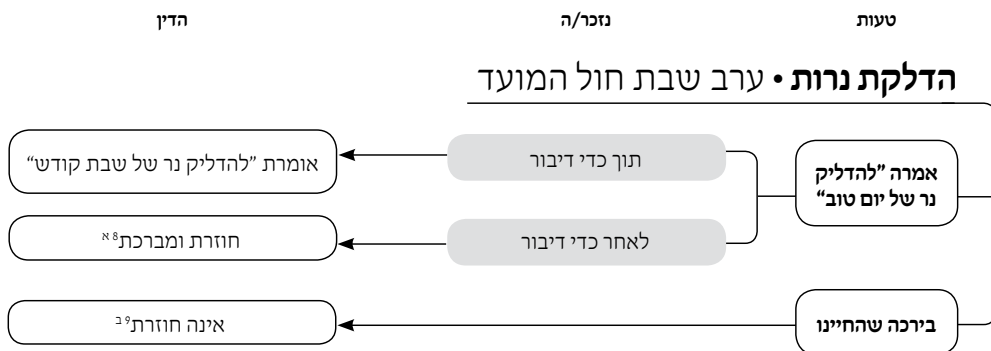

הדלקת נרות • ליל יום טוב

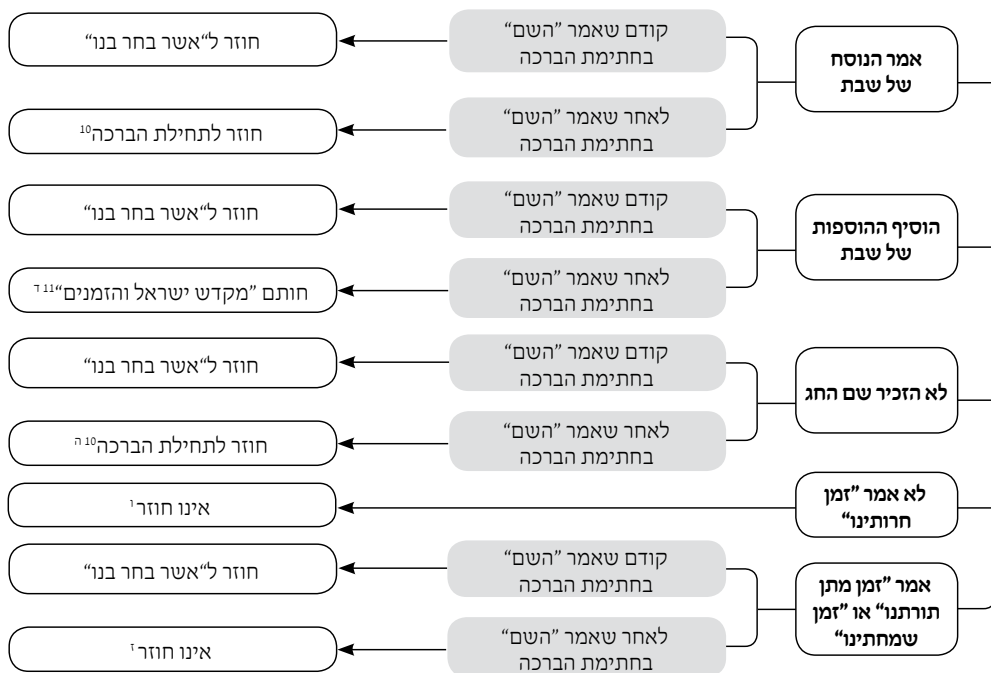
הערות

1. אם מצא חמץ, מבערו מן העולם מיד.
2. אם מכר חמצו ישאל שאלת רב אם לבדוק בברכה (כיון שבכ"כ נוסחאות שטרות מכירה בימינו כותבים שמוכרים גם חמץ שאינו במקומות המסומנים).
3. אם מצא חמץ ביו"ט, כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב יבערו. ואם מצא חמץ בחוה"מ מבערו מן העולם מיד.
4. אם מצא חמץ, כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב יבערו. ואם מצא חמץ בחוה"מ מבערו מן העולם מיד.
5. המקומות שכנגד החלון וכן המרפסות בודק למחר לאור היום. שאר המקומות בודק במוצאי שבת לאור הנר.
6. שאר המקומות בודק במוצאי שבת לאור הנר.
7. אם מצא חמץ, מבערו מן העולם לגמרי.
8. כל זמן שהנרות דולקות.
9. ונכון שלאחר שנהנית מן האור תאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

הדלקת נרות • ערב שבת חול המועד

קידוש • ליל יום טוב

הערות

10. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן.
 11. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן).

– אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא, אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור - חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן).

הדין

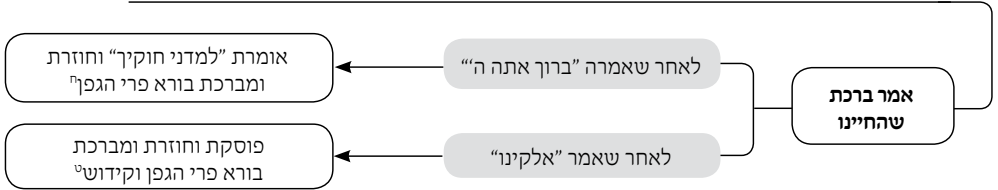
נזכר/ה

טעות

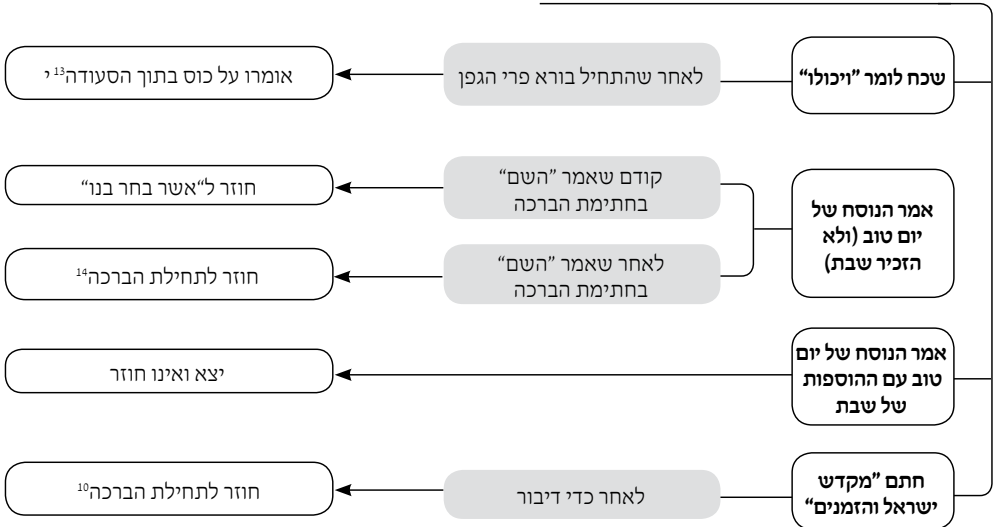
קידוש • שני לילות הראשונות של פסח

קידוש • ליל שבת חול המועד ושני לילות האחרונות של פסח

קידוש • ליל שבת חול המועד

הערות

12. אפילו שכח רק בליל ב' של יום טוב.

13. אבל אינו מברך בורא פרי הגפן, אלא אם כן שבשעה שברך על כוס של 14. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן¹⁵.

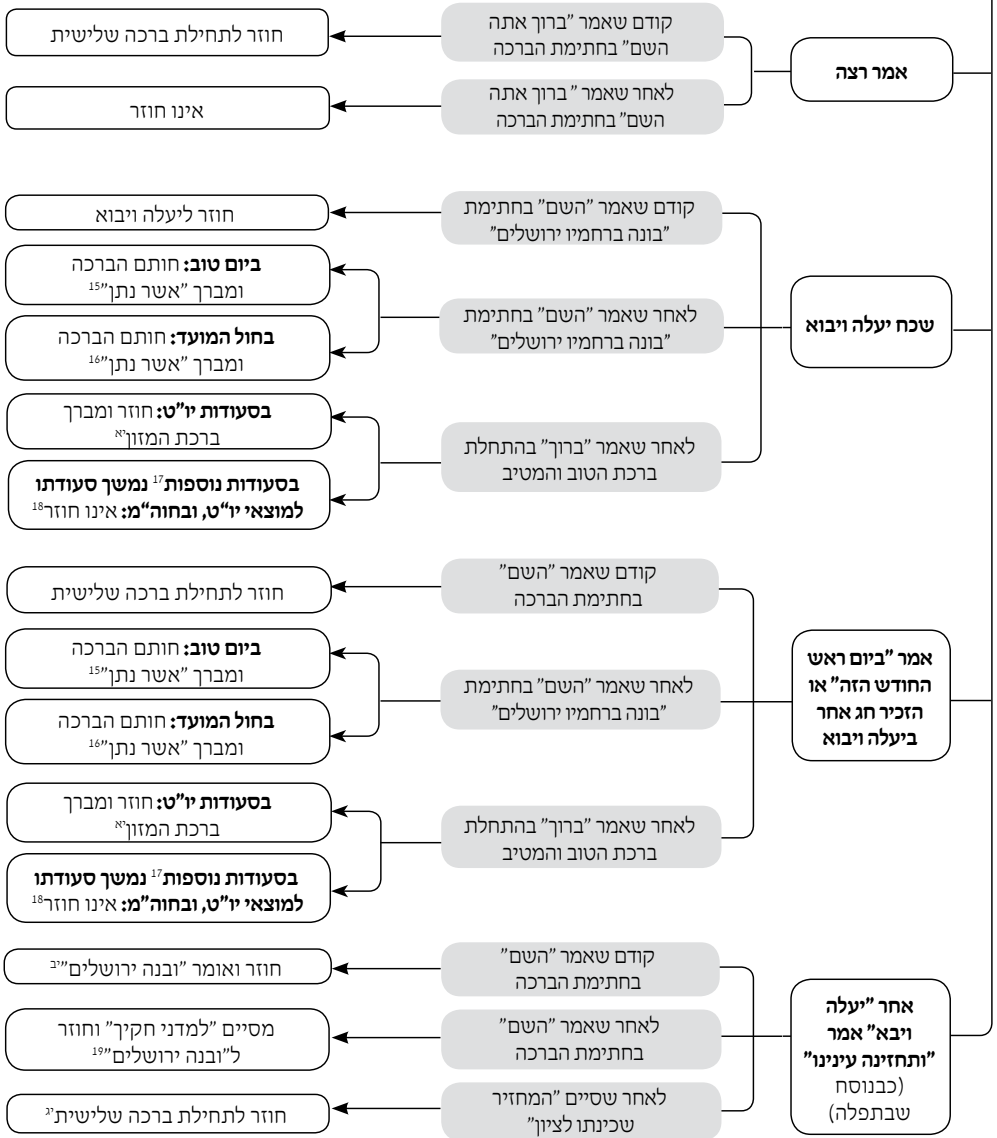
15. אומר על כוס בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה.

טעות

נזכרה

הדין

ברכת המזון • ביום טוב וחול המועד

הערות

15. כנוסח שבסידור: ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה באי מקדש ישראל והזמנים.
16. כנוסח שבסידור: ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה ואינו חותם.
17. לאחר שיצא י"ח בשתי סעודות של פת בלילה וביום.
18. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.
19. אם סיים ואמר "בונה ברחמינו ירושלים" יצא.

הדין

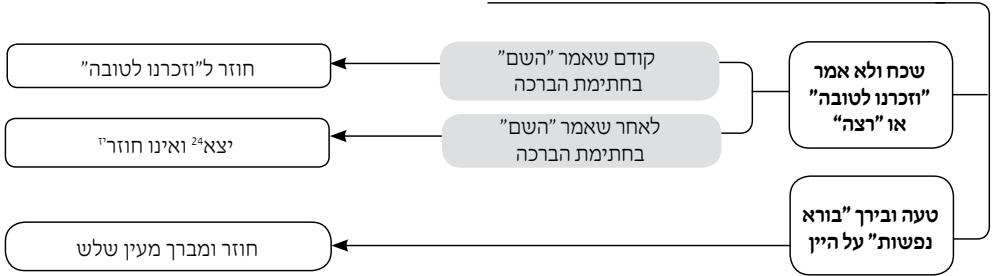
נזכרה

טעות

ברכת המזון • שבת חול המועד

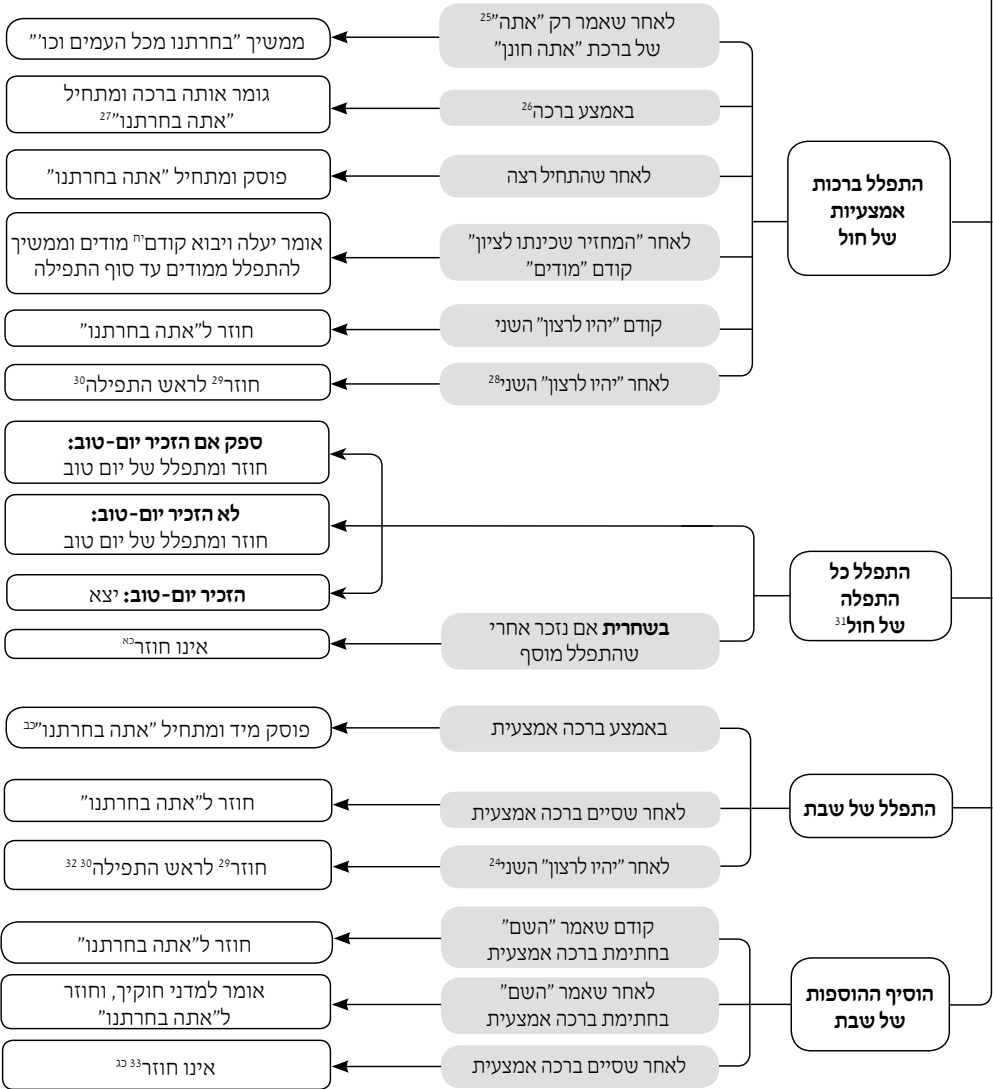
מעין שלש • ביום טוב וחול המועד

הערות

20. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".
 21. אבל אם שכח גם יעלה ויבוא מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים".
 22. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב.
 23. ואפשר שגם בנזכר אחרי שאמר "ביום חג המצות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.
 24. אפילו ב"על המחיי" על פת הבאה בכיסנין (כשר לפסח) וכדומה¹⁸. אבל מי שאין לו פת ויוצא סעודת יום טוב במיני מזונות, חוזר ומברך "על המחיי".

תפילת העמידה - ערבית שחרית ומנחה • ביום טוב

25. וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא תחילתה חונן "חו" - או "חונ" - שאינו גומר הברכה. ואם מסופק אם אמר כל התיבה יגמור הברכה.

26. בין שנוזר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנוזר בשאר ברכות אמצעיות של חול.

27. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר אתה בחרתנו ונזכר אחרי שגמר הברכה לא יחזור.

28. והסיח דעתו מלומר תחנונים.

29. וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "הי רצון... שיבנה וכו'".

30. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם טעה בשחרית וכבר

25. התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין³⁰. במוצאי שבת ויו"ט אומר אתה חוננתנו עוד הפעם. ואם טעה במנחה באחרון של פסח ולא נזכר עד שהגיע זמן תפלת ערבית במוצאי יו"ט מתפלל פעמיים, ראשונה לחובה ושנייה בתורת נדבה³¹.

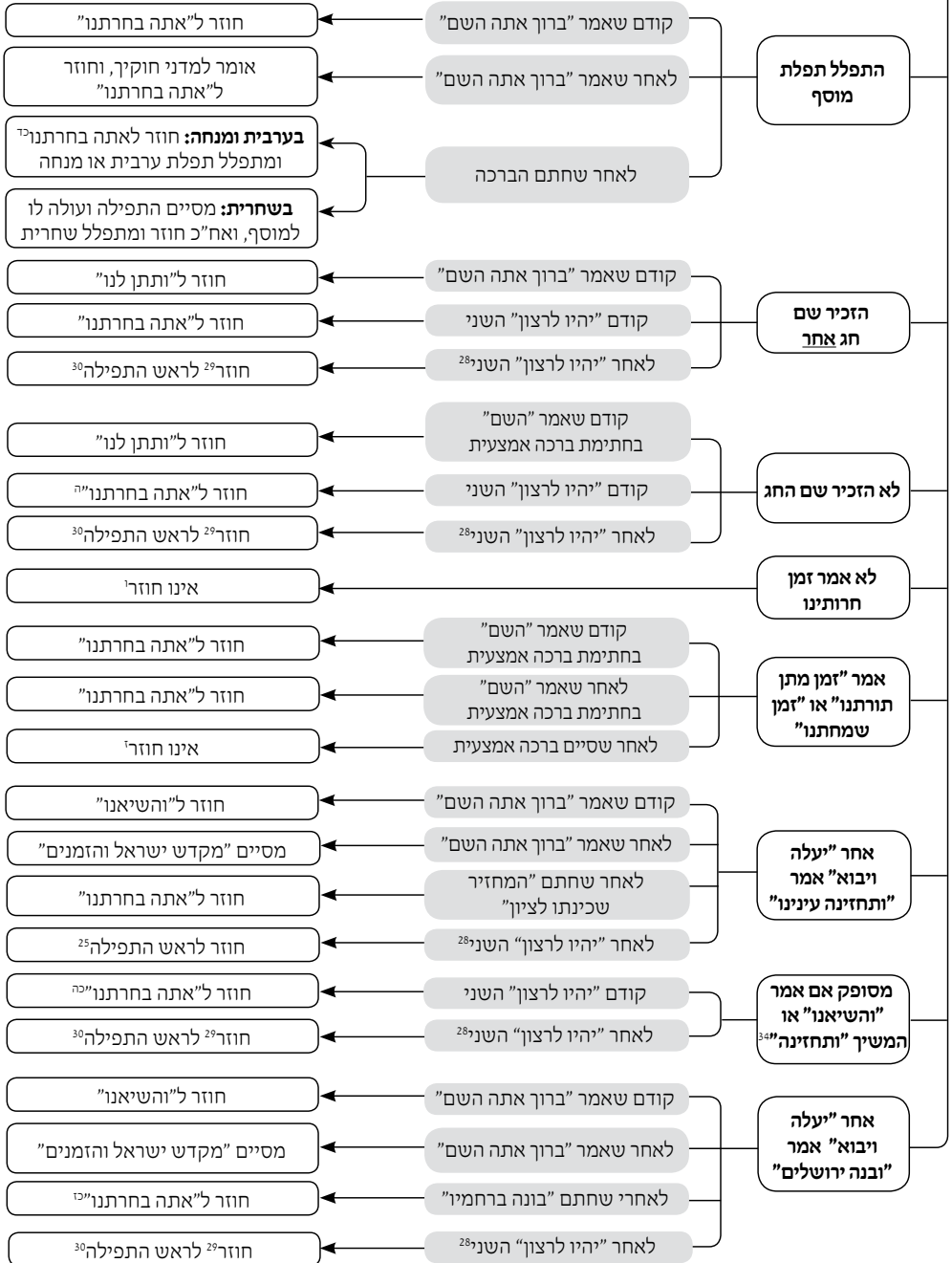
ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תשנ.

31. ואם מסופק אם התפלל של חול או של יו"ט יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

32. ואפילו הזכיר של יו"ט בעילה ויבוא לא יצא.

33. אם חתם "מקדש ישראל והזמנים". וכדאי שיוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו. אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור -

תפילת העמידה - ערבית שחרית ומנחה • ביום טוב

הערות

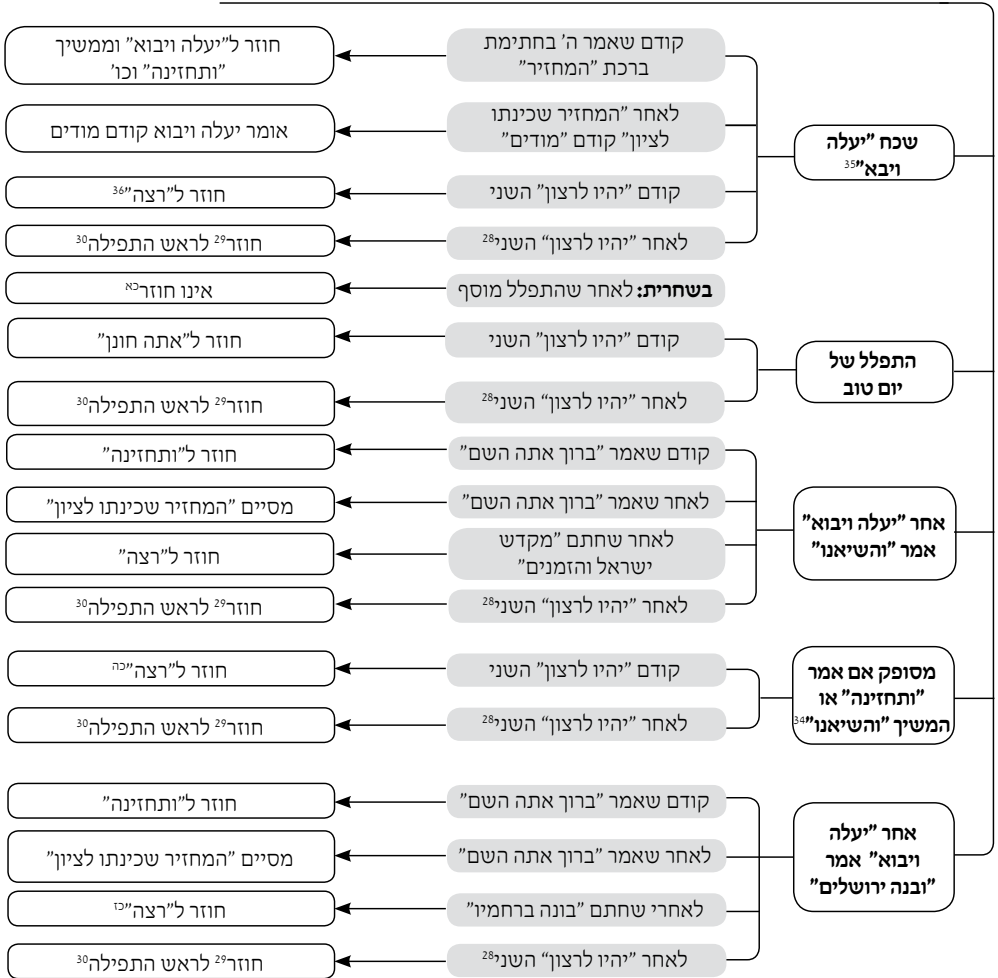
אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור - חוזר ל"אתה בחרתנו".

הדין

זכרה/ה

טעות

תפילת העמידה - ערבית שחרית ומנחה • בחול המועד

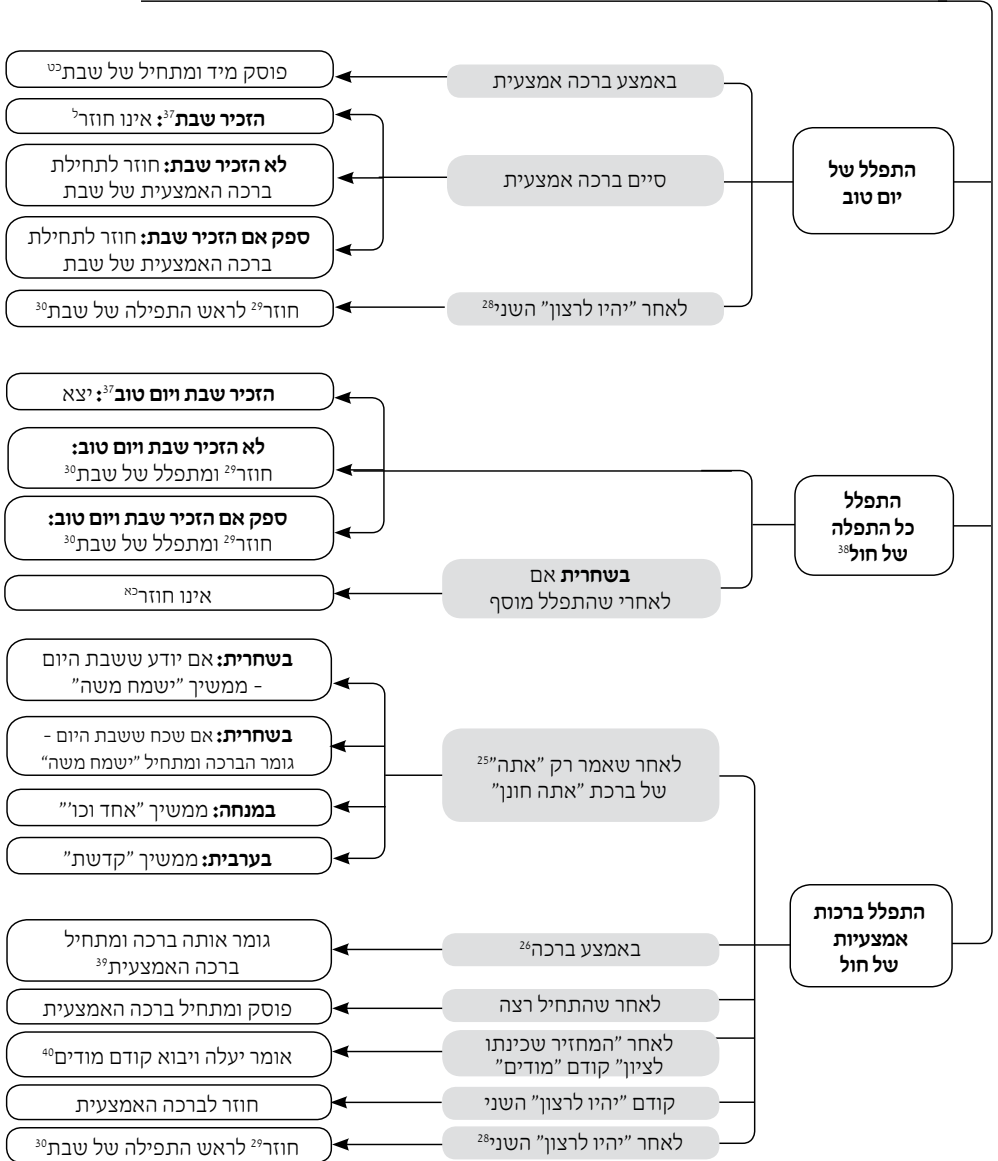
הערות

34. וכן הדין אם מסופק³⁵.

35. אם אינו מתפלל מתוך הסיפור.

תפילת העמידה - ערבית שחרית ומנחה • בשבת חול המועד

הערות

36. אם נזכר לאחר שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה".

37. בין אם הזכיר של שבת רק בחתימה בין אם הזכיר בתוך הברכה ולא האמצעית של שבת ונזכר אחרי שגמר "מקדש השבת" אינו חוזר.

38. ואם מסופק אם התפלל של חול או של שבת יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

39. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר ברכה האמצעית של שבת ונזכר אחרי שגמר "מקדש השבת" אינו חוזר.

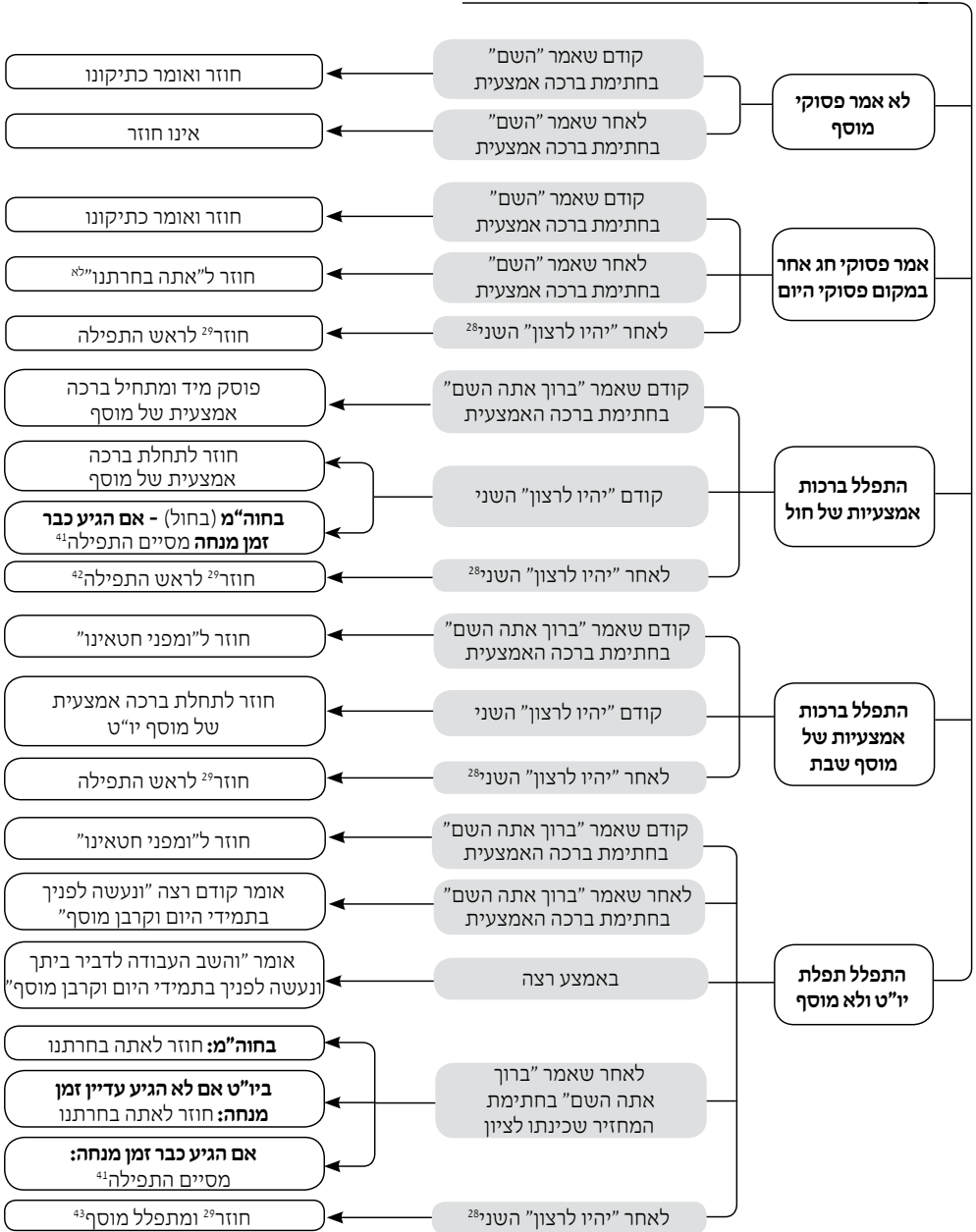
40. אומר יעלה ויבוא קודם מודים

הדין

נזכרה

טעות

תפילת מוסף • יום טוב וחול המועד

הערות

42. ובחול המועד (בחול) אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

43. וביו"ט אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

40. בנוסח: ביום השבת הזה וביום חג המצות הזה, זכרנו וכו'.

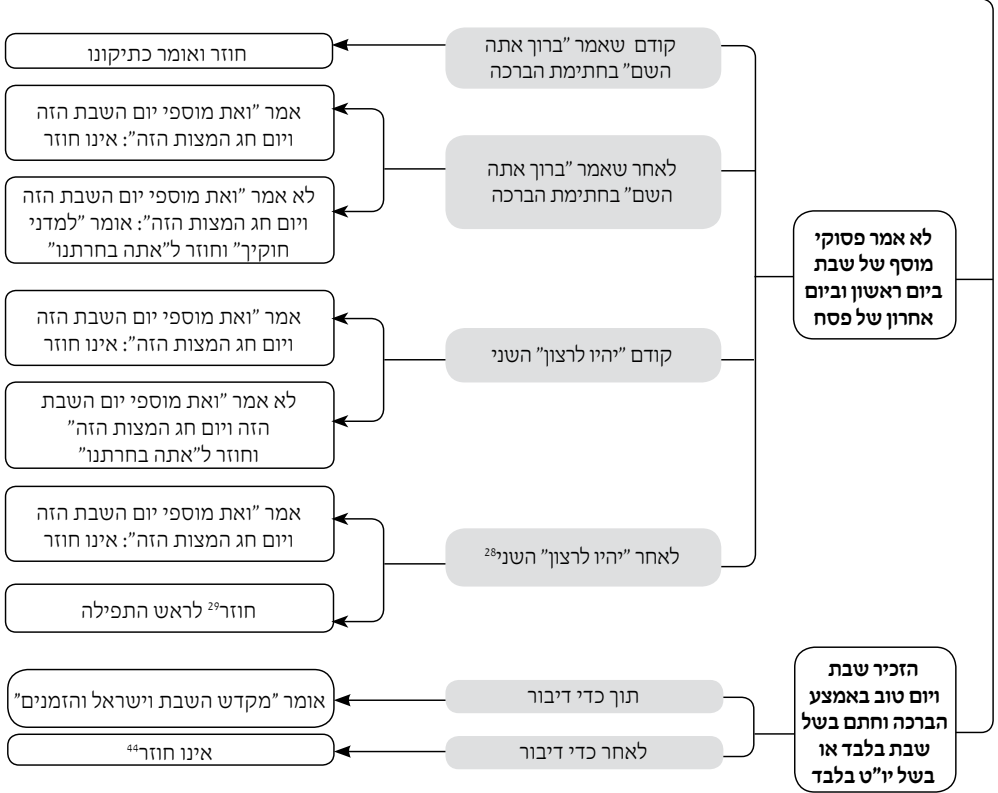
41. ועלתה לו למנחה. ויחזור ויתפלל מוסף.

הדין

נזכרה

טעות

תפילת מוסף • שבת חול המועד

תפילת עמידה • בימות החמה ממוסף יום ראשון של פסח עד שחרית שמיני עצרת

הערות

יחזור. ויכול להתפלל תפלת נדבה, באם אירע בימות החול.

47. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין.

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה

44. וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

45. וכן אם מסופק, עד שלשים יום (תפלת ערבית אור לט"ו אייר)²⁹.

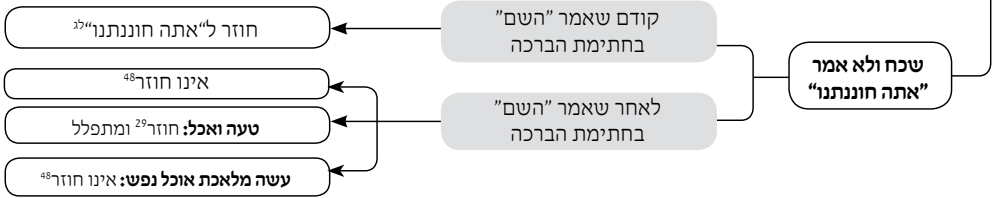
46. בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור וכבר אמר השם שבחתימת הברכה, לא

הדין

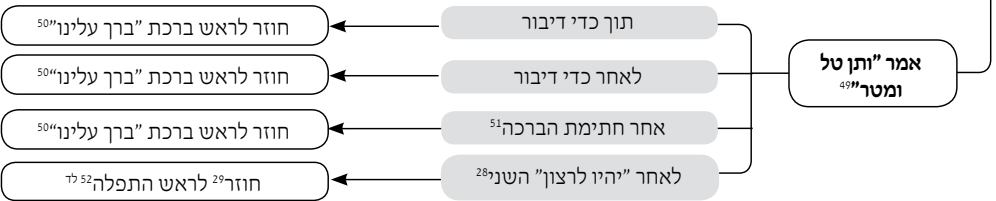
נזכרה/ה

טעות

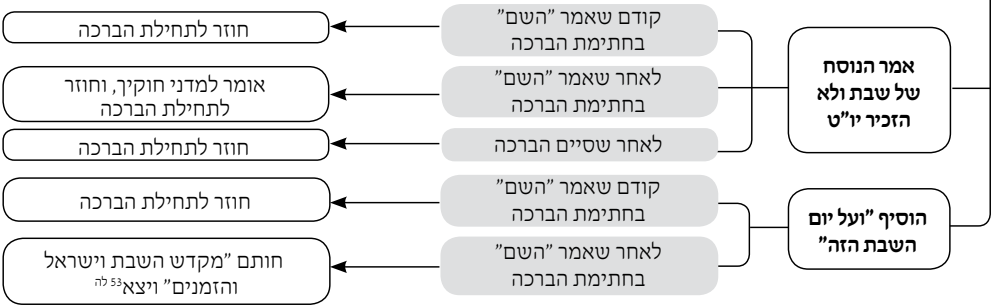
תפילת עמידה - ערבית • מוצאי שבת חול המועד ומוצאי יו"ט

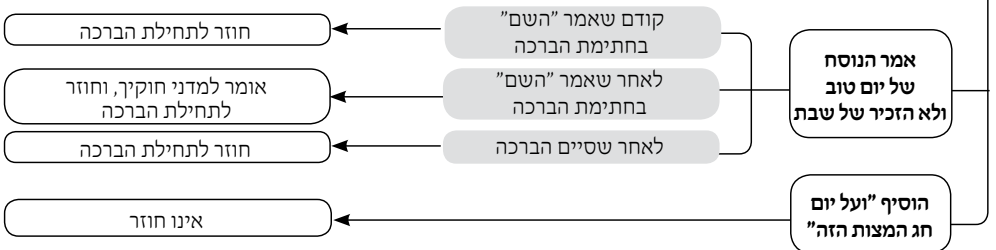
תפילת עמידה • בימות החמה מתפילת ערבית אור ל"ז ניסן עד מנחה לפני ס' יום אחר תקופת תשרי

ברכת הפטורה • ביום טוב

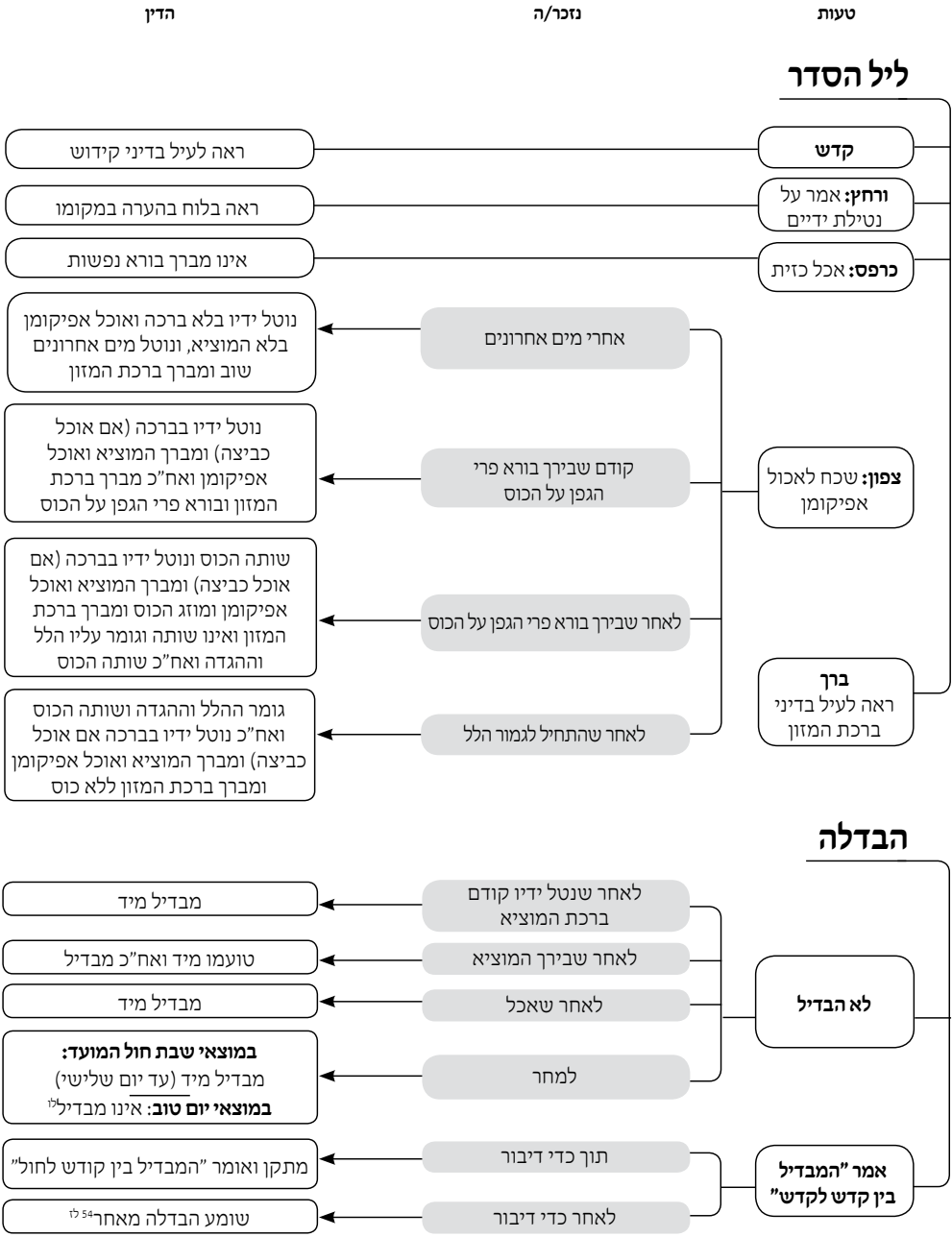

ברכת הפטורה • בשבת חול המועד

הערות

49. וכן אם מסופק, עד שלשים יום (תפלת ערבית אור ל"ז אייר) 20.
 50. בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור וכבר אמר השם שבחתימת הברכה, גומר תפילתו ומתפלל תפילת נדבה.
 48. אבל עדיין אסור במלאכה עד שיבדיל בין קדש לחול.

הערות

51. אם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת הברכה (וכן אם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת שאר כל הברכות), אומר למדני חוקין וחוזר לראש ברכת "ברך עלינו".

52. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. טעה במנחת ערב שבת וי"ט, מתפלל בערבית (ליל שבת או יו"ט) שתיים בתורת נדבה.

54. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן⁵⁴.

שיאנה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כ'תשנ.

53. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה.

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה

מקורות וציונים

עליו אלא שלא עלה כהוגן (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב), דהתם מיירי בברכת המצות שנתעסק במצוה זו גופא. אבל כאן הטעם שאינו הפסק הוא לפי שקידוש הוא מענין בפה"ג, לפי שללא קידוש אסור בשתי, או שכך התקנה (וע"ד ברכות אחרות שמסדרים על הכוס כברכת הנה ובשמים ושהחיינו), ובנדו"ז אינו בגדר קידוש.

וכ"ה בנוגע לטעות בנוסח הבדלה. ובפרט כשאומר "בין קדש לקדש" במקום "בין קדש לחול", "דהוא שקר" (כל המג"א סרצ"ט סק"ט).

וראה בשו"ת שבה"ל ח"ח סקי"ח שמסתפק בטעה ואמר בין קדש לחול, שמא ההבדלה בין קדש לחול היא גם מענין הברכה, שהרי נמנית במנין ההבדלות. וראה עד"ז שש"כ פס"ב סכ"א. ויש להוסיף, שיסוד ההבדלה מצ"ע בין קדש לחול, אלא שטבעו חכמים לומר בדוקא בין קדש לקדש (ומה"ט יוצא יד"ח בשכח להבדיל במוצ"ש בהבדלת בין קדש לחול שבמוצאי יו"ט – ראה בלוח יומי לחג השבועות אשתקד (תשפ"ב) בהערה) ומ"מ כיון שלדינא לא יצא, לא חל עליו גדר הבדלה. ואף הם לא כתבו כך רק כמסתפקים. והבוחר יבחר.

ד. דומיא לברמה"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה מש"כ לקמן גבי ברכת ההפטורה. ועד"ז הוא בתפלה, ראה להלן הע' כב-כג.

ה. כדעת אדה"ז שהזכרת שם חג פלוני מעכבת. ונת' באורך בקובץ באתרא דרב ח'ו ו ס"ד ובהערות לשם. ואם הזכיר זמן חרותינו ולא שם החג לא מהני. דפשוט שאי"ז ענינו של יום. ואפילו בשבועות אם אמר זמן מתן תורתנו, לא יצא דאינו ענינו של יום כדעת אדה"ז סתפ"ד שם, דלא כשלמי חגיגה הל' יו"ט דיני תפלת המועדות ס"ג סק"ב. ובש"כ זמן שמחתנו שאינו ענינו של יום.

ו. א"צ להזכיר ראה אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאצ"ל אתה בחרתנו. ומס' סופרים לא נזכר כלל וכן בנוסחאות קדומות אמרו "זמן שמחתנו" בכל המועדים.

ז. כ"כ בשיח מרדכי וייסאמן ס"ב ספ"ז. ובש"כ פמ"ז הע' רז נסתפק.

ח. ראה באתרא דרב סי' יז'תריג.

ט. לפי שה"ז הפסק גמור. ועד כאן לא מצינו טעויות בברכה אינה בגדר הפסק, כי אם בבירך ברכה הנצרכת לו כעת, אלא שלא עלתה בידו, כגון בקידוש על היין ונמצא מים, ויין מוכן לפניו ולשתותו, שאין ברכת הקידוש הפסק בין פה"ג לשתית היין, אבל בנדונו שא"צ לברך שהחיינו או לישב בסוכה שהרי כבר בירך, ה"ז הפסק. ואינו דומה למש"כ הט"ז או"ח סי' קח סקי"ב בדין הבדיל בשתייהן יצא לפי שבאמת זמן הבדלה הוא אלא שהוא שלא לצורך כיון שכבר הבדיל, דשאני התם בדין הפסק בתפלה שהעיקר ששייר לתפלה, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. והוא דלא כשו"ת מנחת שלמה ח"א סי"ח. וכפי שהארכנו בכיו"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרו.

י. ולא יאמרנו בין ברכה (הגפן או ברכת קידוש) לטעימה מחשב הפסק. וראה שש"כ פנ"ב הערה פה. ובברכת הבית שמו"ו סי"ט ר"ל שא"יב הפסק. אבל שוב חזר בו בלוח התיקון

א. ע"פ ק"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד. [וראה גם בקונטרס באתרא דרב ח'ו ג' הע' 45 ואילך. והארכנו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצ"ע מש"כ מפי השמועה בס' הרב אשכנז].

ב. כבר שקו"ט במנהג נשים צדקניות לומר תחינות אחרי ההלכה והברכה לפני שנהנית מאור הנרות. ועכ"פ, רוב הסבורות שנת' בזה שייכות גם בנדו"ד.

ג. שהקידוש הפסק, כיון שאינו מענין הברכה שצריך לברך, ואינו בגדר קידוש כלל. ובקידוש על כוס מים והי' בדעתו לשתות יין - ראה מג"א סרע"א סק"ב ובושו"ע אדה"ז שם סכ"ח (ודלא כרעק"א שם בהגהות שם עה"ג. וראה הגהות רעק"א למג"א סרצ"ט סק"ו) - אין הקידוש הפסק, לפי ששם קידוש עלה, אלא שלא יצא יד"ח כיון שלא הי' על יין. ושו"ר כסברא זו באפיקי מגינים סכ"ח בביאורים סקט"ו שהחסרון הוא מצד אחר. אבל הכא פשוטי מילי בעלמא נינהו ואינו בגדר קידוש. וראה כע"ז בשו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ט.

ופשוט שאין מקום לומר שכיון שלמד מ"ד א"צ לשתות הכוס בכוס ש"ב (רק שלא תהא נראית ברכת בפה"ג לבטלה) שוב אי"ז הפסק - חדא שג"ז בפלוגתא תליא. ועוד שבקידוש (בשונה משאר כוס ש"ב) ודאי חייב לשתות. ובלא"ה, כיון שבפועל שותה הרי זקוק הוא לברכת בפה"ג לפני'. ואין לומר דדמיא למי שטעה באמצע ברכת הקידוש שאינו הפסק, דהתם עלתה לו ברכה זו לקידוש. שאין שיחה בדברים אחרים פוסלת ברכת הקידוש, וממילא אהני ל' גם לגבי ברכת היין. אבל כשכל עיקר ברכתו היא לבטלה כבנדו"ד, ה"ז הפסק גמור ואינו מענין ברכת בפה"ג, וכברכה שלא בזמנה. וכאשר הארכנו בכ"ז וכיו"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרו. ואם נפשך לומר בסברא מחודשת שבבירך על המים אינו הפסק לפי שבפה"ג וקידוש כחדא מילתא נינהו, וכחדא ברכתא - דבר שזקוק ליסוד ובית אב בראשונים וקשה לחדש כן ללא מקור, ובפרט שד"ז לא יועיל לגבי ברכת הנהר על נר שלא שבת ובשמים של ע"ז, ראה מקורות ועיונים שם - ל"ט לומר כן כשאין הקידוש עולה לו, ורק בקידוש שאין פסולו בגופו אלא דבר אחר גרם לו שלא יעלה לו לחובה כיון שלא הי' על המים וכו', אבל כשעיקר הקידוש הוא שלא כמטבעו שטבעו ה"ז ככל ברכה שלא בזמנה. ודומה למי שבירך שהחיינו באחש"פ - ראה מש"כ בקיצור דיני שכחה וטעויות שיש"ל לקראת פסח השתא. וכן מי שבירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש - ראה מש"כ להלן הערה יא. וכן ראיתי שהעלה בקובץ אור ישראל ח'ו מא' על סז (מטעם אחר). וי"ל גם בסגנון אחר, דשאני התם בקידוש על מים, שאותה ברכה בעצמה אינה יכולה להיות הפסק, וכל שתיתקנו שיקדש אין הקידוש מהווה הפסק לגבי קידוש השני (וראה עד"ז בשש"כ פמ"ז הע' רח בבירך ברכת היין ב"פ זאח"ז אם השני הפסק, אלא שיש לחלק דהתם אם נאמר שהוא הפסק יצטרך לברך אותה ברכה פעם שלישית. ועוד, דהתם דנים על ברכה השני' שתהא הפסק בין ברכה ראשונה לשת"י, אבל בקידוש על המים, השקו"ט על קידוש הראשון שתהא הפסק בין פה"ג לשת"י. וראה אצלנו במקורות ועיונים שם בגוף השאלה), משא"כ בנדו"ד שבירך ברכה אחרת לחלוטין. ואף שאין סברא זו עיקר, המסקנא שוה. ול"ד למי שטעה בספה"ע שנתעסק בדבר שבירך

לח"מ וכו' (אף שיש המהדרים גם בזה, כנ"ל). ועצ"ב להסוברים שבמצוות שעיקרן התוצאה, גם בכוונה הפכית, יצא יד"ח - ראה גם לקו"ש ח"י"ט ע' 203.

[ולהעיר מדוגמתו דק"י"ן שיצא יד"ח קידוש בתפלה אף שלא נתכוון לכך, ואדרבה דעתו ורצונו לקדש אח"כ על הכוס. ודלא כמאן דס"ל שאינו יוצא בתפלה לפי שמצ"כ, ובפרט שכל אדם דעתו לקיים המצוה כתקנת חז"ל על הכוס - ראה תוס"ש סרע"א סק"ג, הב"ד במנוה"ט שם בקנה"מ סק"א, ובהגהות רעק"א או"ח סרע"ג לט"ז סק"ב. שו"ת ח"ת ס"א סט"ו. שם ס"ז. סכ"א. הגהותיו לשו"ע או"ח סרע"א למג"א סק"ט. שו"ת שו"מ חמישאה ס"ז. משנ"ב סרע"א סק"ב. ועוד. וצ"ל, דבכוונה לתפלה סגי, שסו"ס מתכוונים להזכיר שבת - ראה מח"ש סרע"א סק"ב. ישוע"י שם סק"ב. שו"ת ר"י מסלוצק ס"ז. מהר"ם שיק מצוה לא. ועוד. ועוד איכא בגוהו שלי"א עיקר המצוה לקדש בשניהם בתפלה ועל הכוס - ראה בה"ג ריש הל' קידוש. פנ"י צ"ח וראש יוסף ברכות לא, א. קצוה"ש סע"ט בבדה"ש סק"א]. ומצינו כה"ג במג"א סתרצ"ה סק"ט שבאכל סעודה אחת בפורים אינו חוזר בשכח להזכיר ועה"נ, לפי שכבר יצא יד"ח סעודת פורים. וכ"ה בט"ז סתרצ"ג סק"ב. ובאמת, בסעודת פורים חמיר טפי, שלפמ"ג סתרצ"ה במ"ז סק"א בעי כוונה זכר לנס. וגם בזה, ה"ז ע"ד הפיך כוונה, שעיקר הסעודה כדבעי הוא אח"כ אחרי מנחה. ונראה, דשאני פורים שאין כאן כוונה שלא לצאת לפי שרוצה לצאת גם בראשונה, שמצוה להרבות בסעודת פורים. אבל בסעודת שבת רצונו רק לקיים קידוש במקום סעודה, שבזה גם רביעית יין מועיל, ולא לשם מצות סעודת שבת.

עוד ראיתי למיסבר סברא, שלא יצא גדר סעודה ללא בשר, וממילא רק סעודת פת נחשבת כסעודת שבת (ראה פשוט ועיון ברכות מט, ב). או כלך לדרך זה, שהכל כסעודה אחת דמיא (שו"ת תשו"ז להג"ל ח"ה סע"ט). ודבריהם מחודשים, ואין להם בית אב ומשענת חזקה בפוסקים. [ופשוט לידי ולדכוותי שגמר הסעודה לענין זה תלוי בברכה אחרונה או בשיעור עיכול כשכבר אינו יכול לברך, דאלת"ה, נימא שיצא ס"ג גם באמצע סעודה שני' כשאוכל מיני תרגימא בסוף הסעודה].

ונ"ל בפשיטות בטעמא דמילתא שבאינו מתכוון לשם סעודה אינו חוזר, כיון דאי בעי לא אכיל כסינין עתה, שהרי בדעתו לאכול פת אח"כ, והדר דינא כסעודת הרשות. משא"כ באין דעתו לאכול פת עוד, שמוכרח לאכול עתה. ואף שזה גופא תלוי ברצונו, אם יאכל פת אח"כ או לא, דנים רק על ההווה אם מוכרח באכילתו עתה או לא, דאלת"ה הרי גם כל עיקר המצוה תלוי בדעת האדם, שכשאינו עונג עבוד פטור, וכן מותר להתענות. תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"ז סתרצ"ה בקו"א סק"ה). ועכצ"ל, שכיון שעונג הוא לו, ורצונו ודעתו לאכול פת, אי"ז בגדר "אי בעי לא אכיל". אמנם, בח"י תלמיד הרשב"א פסחים קא, א, כתב שאף שא"צ לאכול סעודה ראשונה בלילה, כיון שעלתה לו לחובתו ונפטר מחמתה חוזר. אבל אין לה"ר מזה, דהתם שאני שאכלה לחובתו.

[ויש שכתבו להסתפק בד"ז מטעם אחר שכיון שנחלקו הדעות בגדר פה"כ, שמא דינה כפת וחוזר (וכמובן, ד"ז שייך רק בדבר שהוא ספק לחם גמור). אבל אינו, שהרי לפ"ז מצריכים

שבסוה"ס. וכ"ה בשו"ת שבת הקהתי ח"ג סי' ק, ודלא כמ"ש שם ח"ה סרע"ד.

יא. סידור. ראה שעה"כ פ"ד סי"א. ולדעת רוב האחרונים - כ"ה גם בנוגע לנשים. ובפרט למש"כ אדה"ז סי' קפח ס"י שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים - לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה מש"כ אצלנו בלוח יומי בהערה, לענין גדר שמחת יו"ט בנשים. ואכ"מ.

יב. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סקכ"ה מטעם אחר, עיי"ט.

יג. וראה חשוקי חמד בכורות נ, א בארוכה.

יד. ראה קצוה"ש סמ"ז סק"ד. ונשאר בצ"ע. ולכא' מוכרח הוא לפמ"ש בהגה בשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ג. אבל פשוט שאינו חותם. ובקצוה"ש לא נחית ליה.

טו. ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח סי"ג-יד. ס' המנהגים ע' 60.

טז. נתקשו רבים בכגון דא, דכיון שלכמה ראשונים יוצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט במיני תרגימא (וכ"כ מהר"ל בהגה על שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י, בנוגע למיני לחמים שאין קובעים עליהם סעודה שאדה"ז חזר בו בסוף ימיו ולא הצריך לאכול כשיעור סעודה), וא"כ יצטרך לחזור ולברך גם במעין ג'. ולאידך, עפ"ז מקום לומר שלא יחזור בשכח יעו"י בסעודה שלאחרי, לפי שכבר יצא סעודת יו"ט לפניו, וממילא לא עדיפא מס"ג בשבת שאינו חוזר. ושקו"ט בזה גם בכל שבת, בנוגע לקידושא רבה הנהוג אחרי מוסף שאוכלים מזונות לפני סעודת פת. [ומה שבפוסקים נזכר רק בס"ג שלא לחזור, דמייירי במי שכל אכילתו היא פת. ועוד, שבס"ג שאני, ד"א דאי בעי לא אכיל אפילו מלחם שאין קובעים עליהן סעודה, וגם לא מעשה קדירה כ"א פירות וכיו"ב].

אבל בקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ח כתב דהיינו רק בנתוון לצאת בו יד"ח סעודה. וראה גם תורת חיים סופר סקפ"ח סק"ד. ברכת הבית ש"י"ז. כט. שלחן שלמה (להגרש"א) סרפ"ט ס"א סק"ד.

איברא, דלכא' צ"ע בדבר, דהא אגן קייל"ן שמצות אצ"כ דברבנן (וממילא גם בלא ידע שהיום שבת או יו"ט או שאוכל פת יצא - ראה שו"ע אדה"ז סתרצ"ה סק"ט). וגם למ"ד שמצ"כ דברבנן, ובפרט במצות שמדברי קבלה, וכן למ"ד שיעונ שבת עיקרו משה' (וכן שמחת יו"ט באכילת פת - ראה שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ה), הרי יש בה הנאת הגוף, ומצות התלויות באכילה יצא גם ללא כוונה. (וראה ביה"פ ל' תרומה ד"ה איתא במדרש. ושם כתב לחלק בין עונג שבת שכל שכוונתו לתענוג יצא, לשמחת יו"ט שלא יצא. אמנם לא נחית לדון מצ"כ, ומייירי רק מצד גוף הענין שאין כוונתו לשם מצוה. כן צ"ב במש"כ שבי"ט לא כתיב עונג. ואולי כוונתו רק בלישנא דקרא. אבל ראה שו"ת כת"ס או"ח סל"ט ד"ה וע"פ דברינו, שכתב שבאוכל בשבת לשם אכילה גסה לא יצא כלל. (וראה גם שם סוסי' קז). אבל התם מייירי לענין מצות אנשים מלומדה לא מצד חובת המצוה. וראה גם שם סע"ח). וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ס סק"ה ד"ה והנה. ולהעיר מערה"ש סרצ"א ס"ו). ויש שתירצו, שה"ז כהיפך כוונה, ומעשיו מוכיחים שאינו רוצה לצאת, שאינו לוקח

שיזוהו בזה. ועכצ"ל כנ"ל, כיון שדעתם בעת הקידוש לאכול סעודת פת אח"כ.

יז. מג"א סר"ח, סק"ז. משנ"ב שם סק"ח. כפה"ח שם סק"ט. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסים ס"ט.

יח. אמירת יעו"י מהני גם לכתחילה בנזכר אחרי רצה - כ"כ בדעה"ח ס' קיא ס"א, והב"ד במקרא קודש (אוירבאך) ס"ח ס"ד, ובכה"ח סתפ"ז סק"ו. ודלא כחיי"א כלל כח ס"ו, הב"ד בפת"ש סר"ח ס"ד ובפת"ע שם סק"ד ובארוחות חיים ספינקא שם סק"ה ובמשנ"ב שם סק"ג ובכה"ח שם סק"ה (וסותר ד"ע ממט"כ בסתפ"ז לגבי יו"ט. ודוחק לחלק בין שבת ליו"ט, כיון שנוסח יעו"י ל"ש לשבת (ראה כע"ז בדעת החיי"א בתה"ל"ד סר"ח סק"ו. ולהעיר ממחש"ש סר"ח סק"ה שר"ל בדעת הרא"ש לחלק עד"ז בין שבת ליו"ט) - שהרי יכול להזכיר קדושת היום באו"א באמירת "רצה נא במנוחתנו ביום השבת הזה" וכדומה. ובחיי"א גופ"ל כ"כ גם בנוגע ליו"ט).

[ולהעיר שבדרה"ח שם סע"ד ס"ו נשאר בצ"ע. אבל מת"ד בס' קיא נראה שהוקשה לו רק כשכבר התחיל מודים. ואולי יל"פ באו"א, דפשיטא ל' רק כשנזכר קודם מודים, משא"כ כשנזכר אחרי התחלת רצה. ולכא' כשנזכר אחרי סיום רצה, אם יאמר ברכה אמצעית של שבת יצטרך לחזור על ברכת רצה עוה"פ והו"ז ברכה לבטלה, וממילא מורנין ל' שיאמר יעו"י שם. אבל כשלא גמר רצה, שפוסק באמצע הברכה (שבברכות אחרונות לא אמרו שיגמור הברכה, כפשוט. וכן מפורש בדרה"ח סס"ז ס"ב. קיצור שו"ע סע"ו ס"ח. ועוד. וראה תה"ל"ד סר"ח סק"ז. ובאמת ליעקב קמניצקי סר"ח ס"ב עלה ונסתפק בד"ז ואישתימט"ל כל ה"ל), חוזר ומתחיל ברכה אמצעית של שבת (אף שנמצא מברך י"ט ברכות). וכ"מ קצת בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם סע"ט סק"ו שבנזכר אחרי שומע תפלה חוזר לאתה קדשת ולא מהני שיאמר מעין המאורע שם. (אלא ש"מ בדעתו ובדעת אביו הרמב"ם שבדיעבד יצא בהתפלל של חול בשבת גם בלא הזכיר מעין המאורע כלל. ואכ"מ). וצל"ע.

ובעיקר הקושיות שהקשה בדרה"ח - ראה חכמ"ש סר"ח ס"ד. ומה שת' שזה משנה ממשטב שטבעו - צע"ג לדידי ולדכותי, שהרי לכ"ע יצא י"ד בדיעבד. וראה גם שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאי"ז שנינו ממשטב שטבעו חכמים שהרי מן הדין ראוי ה' לעשות כן. ושו"מ שנתקשה בזה בשו"ת עמק התשובה ח"א ס"ד סק"א.

ולאידך, בדעת החיי"א מקום לפרש דקאי רק כשנזכר בברכת רצה, אבל בנזכר לאחמ"כ יודה שיאמר יעו"י שם, שלא לגרום לברכה לבטלה. ותו, שהרי עיקר טעמו שהזכרת מעין המאורע מהני רק בדיעבד אבל לכתחילה צ"ל ברכה בפ"ע לקדושת היום, וכל שסיים כבר רצה כבדיעבד דמיא, שלא להצריכו לחזור ולברך ברכת רצה. (ועפ"ז, אולי מקום לומר יתירה מזו בדעת החיי"א, שאם הזכיר כבר של שבת ברצה, אין לו לחזור לאחר המעשה, גם כשלא סיים הברכה). אבל לשונו "דאפ"י נזכר קודם מודים לא מהני" משמע דבכל גוונא מיירי. ואדרבה, נקט הדוגמא דנזכר קודם מודים, שבפשוטו הכוונה שסיים כבר רצה, ולרבותא נקט'. ואולי כוונתו להשמיענו שאפ"י בברכת רצה שהיא מקום הזכרת יעו"י לא מהני. ועדיין יל"ע אם ס"ל שגם אחרי שכבר הזכיר של שבת חוזר ומברך ברכה בפ"ע].

אנו שיחזור מעי"ג, וה"ז תרתי דסתרי לומר שדינו כפת, ושיחזור ויברך מעי"ג ולא ברהמ"ז. ורק בסעודה שלאחר' בשכח להזכיר שיין לומר שמא יצא י"ד בסעודה שלפני מחמת הספק שדינה כפת ולא יחזור לברך. אמנם, באם הוא תוך שיעור עיכול לאכילת פהב"כ, י"ל שבלא"ה צריך לחזור, שהרי אנו קייל"ן שלא יצא חובת ברהמ"ז בברכת מעי"ג (ואכ"מ), וממנ"פ אם אין דינה כפת לא קיים מצות סעודה (למ"ד שצ"ל פת דייקא), וחוזר מחמת סעודה זו, ואם דינה כפת עדיין מוטלת חובת ברהמ"ז עליו.

ועוד להעיר בגוף הענין, שבלא"ה מקום לומר שלא יחזור בשכח מעין המאורע בברכת מעי"ג, שהרי י"א שא"צ להזכיר מעין המאורע במעי"ג. אמנם, לאו כו"ע מודו בהכי. ובנתכוון לשם מצות סעודת שיו"ט נראה שלמסקנת אדה"ז צריך לחזור גם בברכת מעי"ג. וראה פמ"ג ס' קפח בא"א סק"ט. שו"ת מהר"ם בריסק ח"א ס"ד. קצוה"ש שם].

עוד יל"ע מטעם אחר, שאינו אוכל בזמן הסעודה, תו אין דינה כס"ג (ראה מח"ב סרצ"א סק"ד. משנ"ב שם סק"ו. אבל ראה פמ"ג ס' קפח בא"א סק"ט). משנ"ב שם סק"ו. ולכא' סותר ד"ע, ומזכה שטרא לבי תרי). איברא, הכא קיימינן באוכל אחר חצות, וה"ז זמן ס"ג.

והנה, למש"כ בלקו"ש חט"ז ע' 284 הע' 7, במנהג אדמו"ר מוהרש"ב נ"ב, ובאכילת מזונות אחרי קידושא רה, אולכים ס"ג לפני ס"ב (וכנראה ס"ל שהוא ע"פ מהר"ל הג"ל בשם אדה"ז, חדא דהתם מיירי רק בימי לחמים שאין קב"ס, והמנהג גם לאכול מעשה קדרה וכיו"ב. ועוד, שלפ"ז נמצא שדוקא בס"ג הידר לאכול פת ולא בס"ב, וד"ז רחוק מהסברא. ובפרט, שהמנהג אצלנו בס"ג בטעימת איזה דבר ולא בפת). שוב אינו חוזר בשכח להזכיר כשאוכל פהב"כ שבקידוש לפי שדינה כס"ג. אלא שבי"ט ל"ש לומר כן שאין חובת ס"ג. (ובכלל, מקום לומר שמש"כ מהר"ל בשם אדה"ז קאי רק לענין עונג שבת ולא לענין שמחת יו"ט. אבל לא מסתבר לחלק בהכי. וסתימת דבריו דקאי על תרווייהו).

ולמעשה מצינו שכן הכרעת הפוסקים, שרק במי שלא ה' לו פת לס"ב ואכל פהב"כ כתבו שלא יחזור בס"ג, וטעמם שה' בדעתו שלא לאכול פת ונתכוון לצאת בזה. (ראה בשו"ת דברי דוד מילדולה ספ"ו, הב"ד בעיקר ה"ד"ט ס"ג ס"ד, ובבית מנוחה דיני ס"ג ס"ג, ובחס"א סרצ"א סק"א. והובא לדינא בכה"ח ס' קפח סק"מ. אר"ח ספינקא שם סק"א. תורת חיים סופר שם. ברכת הבית שם. קצוה"ש שם. ולהעיר, שבדברי דוד לא מיירי בפהב"כ דייקא). אבל בלא"ה נקטנו שכיון שבדעתו לאכול פת אח"כ חוזר בסעודת פת ולא בסעודת פהב"כ. (אבל ראה שירי טהרה מע' ב סקנ"ב, ובספר יוקח נא סרצ"ג סק"ה שלא חילק בין נתכוון לסעודה או לא. וחולק על מח"ב הג"ל. ואין דבריו מכריעים).

ולכא' נפק"מ לפ"ז שבבעת ימי המשתה, דקיי"ן שבס"ג א"צ פנים חדות (אא"כ לאלו) שהכריעו כהדעה שגם בס"ג א"צ פ"ח ואפ"י ללא דפנים. ואכ"מ, שאם אכלו בקידושא רבה אחרי התפלה נצריך פנים חדות בסעודה שלאחמ"כ אח"כ כדן ס"ג (שהרי בטעם שאין מברכים ז"ב בס"ג ללא פ"ח, כיון שאינה עיקר כ"כ - שו"ת מהר"י ווייל סי' קטו. ב"י אה"ע ס"ב. אבל לפמ"ש בב"ח שם לפי שבס"ג אין דרך להרבות במנות, וכ"ה בט"ז שם סק"ה, ודאי אינה בגדר ס"ג). ומעולם לא שמענו

הברכות וסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו לא מהני הזכרת שבת. ובאמת בהכי מיירי בשו"ע שם, וכן גם במקור הדברים בסמ"ק ס"א, שסיים תפלתו, ולא נתפרש להדיא באופן שזכר לפניו. ובל' הלוש סרס"ח ס"ה (ובא בהמשך לס"ד, עיי"ש) מדוייק עוד יותר, שרק בסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו אמרו שיחזור לברכה אמצעית, עיי"ש. ויל"ד. אבל בדרה"ח גופא בסי' קיא מפורש שגם לדעתו בזכר אחרי מודים מורין ל' לחזור לברכה אמצעית (אלא שנתקשה בטעם הדבר. וראה שם סס"ז ס"ב).

ולמעשה, כיון שי"א דלא מהני הזכרת שויו"ט רק בברכות אמצעיות או בעבודה ולא בברכות אחרונות (ושקו"ט בזה. ואכ"מ), יש להורות שכשזכר אחר מודים יחזור לברכה אמצעית, והרי גם הדרה"ח נקט לעשות כן (אף שהוקשה לו בטעמה דמילתא). ולאיך, בזכר קודם מודים יאמרנה שם, שלא ליכנס לברכה לבטלה בחזרת רצה עוה"פ. ומה גם שיל"פ כן גם בדעת החי"א. והרי הזכרת שויו"ט ברצה עדיף טפי מהזכרה בברכה אחרת, שהרי מעיקרא כך ה' ראוי לאומרה בעבודה לולא כבוד שויו"ט (אדה"ז סרס"ח ס"א. אבל בסתפ"ז ס"ב כתב בסתמא "בברכה אחת מהן"), אלא שיוצא יד"ח באיזה ברכה שיהי' (אדה"ז סרס"ח ס"ז. ומפורש יותר בסתפ"ז שם. ואולי קאי רק שם בברכות אמצעיות או בעבודה. וראה שו"ת עמק התשובה שם סק"ט בכוננת אדה"ז לגבי הזכרת קרבנות מוסף. ואכ"מ). אבל כשזכר אחרי שית, וכן באם התחיל רצה ולא סיימה, יחזור לברכה אמצעית, שאין בכך הפסד. ובפרט שכ"מ דעת ר"א בן הרמב"ם כנ"ל. (וראה שו"ת מתת ידו ח"ב סוסי"ד שנקט בפשיטות שאחרי שית חוזר לשל שבת, אבל לא נחית לכ"ז). וכן ראייתו שכתב בפשיטות בכרם שלמה האס דיני תפלת יו"ט (נדפסו אחרי סתק"ט), וכן במעשה בראשית (בן אדה"ן - מגדולי רבני המערב, נלב"ע בשנת תרפ"ו) ח"ג מצוה תלג (ע' 36 - במהדור"ח). וראה משי"כ בדעת האול"צ במור"ל ניסן תשע"ט ומה שהשיגו באדני שלמה סרס"ח ס"ה. ושניהם לא נחתו לכמה מהפרטים לדעיל.

יט. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנתספק בדבר.

כ. שויע"ר סי' קח ס"ז.

כא. והנה, בשו"ע אדה"ז סי' קכו ס"ג סתם הדברים, שבנוגע לש"צ הכריע שסומך על תפלת מוסף לכתחילה לא רק בר"ח אלא גם בשויו"ט. אמנם, בנוגע לדין היחיד שבנוצר בדיעבד אחרי מוסף אינו חוזר - הביא ד"ו רק בנוגע לר"ח ולא בנוגע לשויו"ט. וטעמא בעי. וסבור הייתי לומר, שבמדי בשויו"ט, ולא נצרכה להדגשה עוד פעם, דהיינו הך, שה"ה והוא הטעם, דלא גרע בדיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. ואדרבה, בר"ח (כשחל בחול) יש מקום להורות לו שיתפלל נדבה. אבל בשבת ל"ש להתפלל נדבה. וכ"כ בפמ"ג סי' קכו בא"א סק"ג. (אבל ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ה'תלג שביארנו בדברי הפמ"ג באו"א, עיי"ש). והנה, בפמ"ג סת"כ בא"א סק"ג נחית לשקו"ט בדין היחיד בשויו"ט, דספק שמא אין דנים יחיד מש"צ, וספק שבשויו"ט ש"צ נמי חוזר. ועכ"ז העלה שלא להחמיר. וכש"כ לדין שאדה"ז השיטת כלל הספק בדין היחיד. והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב שם. ומה גם לדעת אדה"ז בסידורו (בכ"מ ואכ"מ) להחמיר גם בס"ס ובקצוה"ש שטע"ח ס"ג

וראה ברכת הבית ח"ב שמ"א סכ"א ובשע"ב לשם ובהגהת המחבר שם. וכן העלה בשו"ת אול"צ ח"ב פ"ט ס"ב לחלוק על החי"א, ונראה מדבריו שר"ל שכל עיקר הטעם שתיקנו ברכה בפ"ע דלא אטרחוהו להתפלל י"ח, אבל כשכבר התפלל ברכות של חול, אין טעם שיחזור. ועיול"ב בסגנון אחר, שמעיקרא לא תיקנו חובת ברכה בפ"ע לשבת, וסגי בהזכרה לחודה, ורק כיון שפטרנוהו מלהתפלל י"ח ברכות ממילא נזקקו לתקן ברכה לשבת, אבל גם אחרי התקנה אל"ז תקנת ברכה כ"א חובת הזכרה, ואמטו להכי, באופן שהתפלל כבר י"ח הדין לעיקר הדין ומזכיר של שבת בעבודה. (ואה"נ שלשי"ב ב"י שויו"ט שחל בשבת שמבך שתי ברכות בפ"ע לקדושת היום (ביצה ז', א) משמע שאחרי שלא הטריחוהו כבר תיקנו חובת ברכה, אבל אנו בדעת ב"ה אייריני הכי. ויל"ע בדעת הפר"ח סתפ"ז ס"א שבי"ט שחל בשבת וחתם באחד מהן לא יצא, אי ס"ל שאחרי התקנה ה"ז חובת ברכה, או"י שאף שנשארה חובת הזכרה לחוד, מ"מ משנה ממתבע שטבעו במתפלל שבע). ועוד, שכיון שמן הדין ראוי להתפלל כך, "אלא שהחכמים הקילו על האדם" (כל' הרא"ש ברכות פ"ג סוסי"ו. אדה"ז סתפ"ז ס"ב), נמצא שאין כאן תקנה לברך ברכה בפ"ע, אלא קולא שלא לברך י"ח. וכל שכבר בירך י"ח אין מקום להורות לו להתחיל לברך ברכה בפ"ע, שאי"ז חומרא אלא קולא. [לאיך, פשוט שאי"ז לכתחילה להתפלל מעיקרא י"ח ולהזכיר של שבת, וכל' כל הפוסקים (ואבוהו דכולהו - בשו"ע סרס"ח ס"ד) "יצא", דהיינו בדיעבד, ומפורש כן בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ג, ואף אנו במאי עסקינו כשכבר התפלל י"ח. וק"ל. ובר האריכו לתווך הטעם שלא הטריחוהו משום כבוד שבת כנ"ל עם הטעם שבידול ברכות פ"ה סוף ה"ב שאסור משום בקשת צרכיו. וכל' בשו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"א. ואף אנו בעניויתן וכלבנו מזה - ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' יב"א. ולהעיר מפנ"י ברכות כט, א בפ"י הגמ' שם "הני שבע דשבתא כנגד מי", דמשמע דס"ל שהיתה תקנה מיוחדת לברך ברכה בפ"ע, ודלא כנ"ל. אבל ראה יד דוד זיצנהיים ברכות כט, א. (ולהעיר ממש"כ שם כא, א). וגם בד' הפנ"י אפשר להעמיס כדברינו, שכ"ו רק כשאנו מתפלל י"ח, אבל במתפלל י"ח חוזר לעיקר הדין, והפנ"י ר"ל שכיון שפטרנוהו מלומר ח"י ברכות, ממילא נזקקו לתקן ברכה בפ"ע בכדי שיהיו במספר שבע, אבל אין כאן חובת ברכה מצ"ע. וראה גם בצל"ח ברכות לג, א ד"ה בתחלה קבעוהו. ויתר על כן, מצינו בברכ"י סי' קכד סק"ג (וראה בשלמי חגיגה ה' יו"ט ס"א ס"ב בהערת הרב המג"ל) למיסביר אסרי להורות לכתחילה לכן חול ביו"ט ש להתפלל של חול ולהזכיר של יו"ט בעבודה בכדי להוציא בני א"י, עיי"ש בדין דידי'.

ובלא"ה, כיון שבדיעבד לכו"ע יוצא, ונחלקו האחרונים, הרי במקום ספק נקטינן דסב"ל. (אבל לפום סברא הנ"ל, שכיון שכבר התפלל ברכות של חול אין טעם שיחזור, הרי גם בזכר אחרי ברכת ש"ת יש להורות שימשיך ויאמר רצה ויזכיר מעין המאורע ברצה, שהרי כבר גמר ברכות אמצעיות של חול. ולא הכרענו כן בפנים, שהרי גם אם יזכיר ברכה בפ"ע לקדושת היום לא הפסיד שאין כאן ברכה לבטלה, משא"כ בזכר אחרי שגמר (רצה).

וצ"ע לסברא זו, כשזכר אחרי מודים, מדוע יחזור לברכה אמצעית (שכ"מ מסתימת ההלכה בשו"ע סרס"ח ס"ה ובשו"ע אדה"ז ס"ח) ולא יזכיר שם. ואולי אכן כצ"ל, ורק כשגמר כל

כה. ע"פ שו"ת גורן או"ח כ"ל ד ס"ט - הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ץ) סכ"ג - בא"א. והגלע"ד כתבנו.

כו. ראה מקור חיים לחו"י ס' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק בדבר.

כז. ראה קצוה"ש סמ"ז ס"ב. לקט הקמח החדש ס' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות נ, א בארוכה.

כח. כך נקטו רוח"פ וכו"ה הכרעה למעשה במג"א ס' תכב סק"ד. וכו"ה בלוח כולל חב"ד בדיני חול המועד סוכות. וקצות השלחן ס' מז ס"ה (לענין ברכת המזון ביו"ט שחזור). וכו"ה בפשיטות בסידור תהילת ה' במקומו, והוא מהדה"ח. ולא הובא שם כלל מש"כ בנתיב החיים להעיר על הדה"ח. ודלא כמי שכתב שלדעת אדה"ז בסי' רסח ס"ט שגם בספק אם אמר יעלה ויבוא יש להסתפק אם צריך לחזור (ויתפלל בתורת נדבה ובשו"ט אינו חוזר).

דהנה, בשו"ע אדה"ז ס' רסח ס"ט הביא מה שכתוב בכל בו ס' יא שאם הוא מסופק אם הזכיר של שבת יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל. אבל שם גופא מחלק בין אם התפלל י"ח ברכות ומסופק אם הזכיר שבת שאין ספק שצריך לחזור ולהתפלל שמן הסתם לא הזכיר כיון שאין כן הרגלו של אדם, למי שמסופק אם התפלל י"ח ברכות של חול אז י"ח ברכות של שבת שאז יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל. ולכן אין להביא ראי' משם לנדו"ד במי שמסופק אם אמר יעו"י שספק אם חוזר (כנ"ל), שאדרבה יש לומר שההרגל הוא שאין אומרים יעו"י בתפלת י"ח וחזקה מה שהוא למוז מזכיר. ואף שיש לפקפק בסברא זו כמ"ש המג"א בתחילת דבריו שם בשם הדרכי משה דלא אמרין חזקה שאמר כמו שהוא רגיל אלא דבדבר שנתרגל בו הרבה משא"כ ביעו"י דלעולם לא מציינו ל' יום שאינו מזכיר יעו"י לא מקרי הרגל, מ"מ למעשה המסקנא במג"א שם ושאר הפוסקים שחוזר שעניינו ראות שההרגל להתפלל בלא יעו"י. וכן האריך בשו"ת צ"צ או"ח ס' ג סק"ז לא רק מטעם שחזקה מה שהוא למוז מזכיר, אלא גם שמצד הספק גופא חוזר ומתפלל, עיין שם בארוכה.

וצל"ע על מש"כ בנתיב החיים על דה"ח שיתפלל בתורת נדבה, ולא הביא מקור לדבריו אף שסתימת רוח"פ שחוזר ומתפלל בתורת חובה. [וגם לדעת נתיב החיים פשוט שצריך להתנות שאם לא הזכיר יעו"י תהא לחובתי ואם הזכירתי תהא לנדבה]. ונפק"מ מזה, בשו"ט שאין מקום לתפלה נדבה, שבדאי צריך לחזור.

וראי' לזה, שהרי במג"א ס' תכב כנ"ל העלה שחוזר ועכ"ז בסי' רסח הביא הספק שבכל בו. ועיין שם שציינו גם למש"כ בסי' תכב. ויש מקום לפרש דבריו המג"א שציינו לדבריו בסי' תכב לומר שלמעשה גם בשבת חוזר. אבל בדעת אדה"ז א"א לומר כן, שהרי העלה הדבר בספק בסי' רסח. ע"כ צ"ל בדעת אדה"ז שיש לחלק בין ר"ח שפסק המג"א לדינה שחוזר לדין שבת שנשאר בספק. גם בכל בו גופא מוכרז שיש חילוק בין שו"ט לר"ח, שכתב שם בנוגע לשו"ט שאין מקום לספק לפי שהוא ברכה בפני"ו. ועיין בב"ח מה שפירש בדבריו. ואכמ"ע.

כט. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תהל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ. ובלא"ה, בנדו"ז אינו שקר

ובבדה"ש סק"ט פסק נמי דה"ה בשבת. וכ"כ במנחת שבת על קט"ע סע"ו סק"ה.

אמנם בכלים של שלמה גאלדמאן ס' קכו שם, כתב להכריע בשו"ט שחוזר, ומשני טעמים, חדא מה שהביא בשו"ט ס' קכו סק"א, שאחרי הגלות נגלות ש"ה הרשב"א כת"י שכתב לפסוק לחזור, ואילו הו"ו שמיע להו הו"ו הדרי בהו, ועוד מחמת דקדוק לשון אדה"ז, וממילא כתב שדיינו לפסוק כן בר"ח. ואף וכתב שבר"ח וחוש"מ בודאי אין לזוז מפסק אדמו"ר ואינו חוזר, אבל בשו"ט נראה שחוזר, עכת"ד.

אמנם אגן בענייתין הארכנו שם שאין להוכיח מאומה משו"ת הרשב"א, ואא"ל כפול הדברים כאן, קחנו משם. ועוד נת' אצלנו שם כנ"ל שאדה"ז השמיט על עיקר ד"ז שיש מקום לספק בדין היחיד.

ועכ"ז, אכתי לא בריא לן מילתא, שיש מקום לומר דשאני שו"ט שלא יצא כלל חובת תפלה של שבת, ול"ד לר"ח דחסר לו רק הזכרת מעין המאורע. ושאני ש"צ שמקילים גם בשו"ט דאיכא נמי משום טירחא דציבורא. אבל ז"א, חדא דלכמה דעות גם בר"ח הוי כמאן דלא צלי, ולאידך, גם בשו"ט י"א שהוא רק בגדר מעיני המאורע. ותלוי בב' הדעות באם מתפלל שוב כשלא ירויח בתפלתו שוב, שנחלקו בזה הן במנחת שו"ט שהתפלל של חול, והן במנחת ר"ח כשלא הזכיר יעו"י - ראה שו"ע ס' קח ס"יא. אדה"ז שם ס"ז). ולאחרי כל ההסברות בדבר, דוחק גדול לחלק בד"ז בין שו"ט לר"ח. ועוד, שגם בש"צ זקוקים אנו לב' הטעמים טורח ציבור ושתפלת מוסף לפניו, ועל כרחך דסגי במוסף גם לשו"ט. ועכ"ל דסברי רבנן שגם אם דינו כלא התפלל, מ"מ סגי לה"ש צ"ב בתפלת מוסף מאיזה סיבה שתהי'. (ויש שביארו בדבר שאחרי שמתפלל מוסף כדון ש"ע"י תפלת מוסף כדון מצטרפת ההזכרה במוסף לתפלת שחרית, וחזר הדין בנוגע לתפלת שחרית דהוי כהתפלל כראוי). וחזרונו לתחילת הדין דלא גרע דיבעד ליחיד מלכתחילה לרבים. וראה קובץ אסיפת חכמים חו" י"ד ע' קפח ואילך. ולחנם האריך בזה. (ובשאר דבריו שם בעיקר הדין - ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב שם).

איברא, שיש להסתפק בטעה והתפלל תפלת חג אחר, או ביו"ט שחל בשבת, והזכיר רק א' מהן, אם אפ"ל חוזר בנוכח אחרי מוסף, וכן בש"צ כשנזכר לפני מוסף, ש"ל דהוי כלא התפלל כלל, כיון שאמר קדושת היום ולא אמרו כדבעי, ולא דמי למי שהתפלל תפלה שלימה של חול ולא הזכיר מעין המאורע. אבל במשנ"ב ס' קכו בבב"ל לס"ג ד"ה והכי נהגו מבואר דלא כנ"ל. וראה מה שהאריך בזה בקובץ קול התורה גל' סח ע' קכה ובמעדני כהן קופשיץ ח"ה ס"י.

כב. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תהל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ.

כג. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בשו"ט שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בנוכח קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה האפוקי נפש"י מפלוגתא ושתיא תפלתו כהונן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם - כיון ש"א שמחזירין אותו, חותם למדני חוקך.

כד. ולא מהני שיחזור לותתן לנו לפי שקלקל הברכה שהזכיר שקר לפני המקום - הקרבת קרבן מוסף.

רל. תשוה"נ ח"א שטפ"ח. בצה"ח ח"ב סס"ח. רבבות אפרים ח"ו שטד"מ. שו"ת להורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסיף במספר הקרבנות).

וקצת ראי' (ראה עד"ז בשו"ת רבבות אפרים שם) ממה שבספרד לא"ה פסוקי מוספין דילמא אתי למיטעי, ועדיפא להו לבטל לתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד (וי"א שגם בדיעבד ל"י), ולאוי"צ ל"ה הטעם שבטעה גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל תפלתם. ומ' שבזה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים.

ובטעה בספיא דיומא, לכו"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאנין בקביעא דירחא.

ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות (פסח לה", וביום הבכורים" בפסח וסוכות, וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לו, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו - שה"ז שקר גמור, דלדין חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ש ל"ש במוסף.

אבל, עפ"ז לכאו' נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי החג, או תאריך אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר, שאומר "ואת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור", ומסיים בענין אחר. והדרינן לסברא קמייתא. ראה בעיקרי הד"ט או"ח ס"יא. ובשו"ת מנח"ם שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא טעות דמוכח. וצ"ב. וראה גם בשו"ת משנ"ה ח"ז ס"ג בא"א. ועד"ז בשו"ת שרה"מ ח"ג סוס"י לא. ועצ"ע בכ"ז.

לב. בנוגע לאופן חשבון שלושים יום, נתבאר בארוכה במכתב חודש טבת תשע"ה, וי"ל בע"ה בגליון "באתרא דרב".

לג. שו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"ז. וראה בארוכה בביורו הלכה בענין שכח לומר ועל הנסים בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ג ס"ג. בענין הזכרת השמות שלא לצורך. ואכ"מ.

לד. ראה קצוה"ש סכ"ח סק"ב, ובהערות שבסו"ה ס.

לה. בבברכת הפטרה - לא הזכיר של יום טוב רק בחתימה לא יצא. וראה א"א מבוטשטאטס סרפ"ד שאם התחיל מעל הכל ולא הזכיר שבת בפתיחת הברכה לא סגי. וכן מוכח מהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א לגבי ברכת הפטורה בשמע"צ שחל בשבת, עיי"ש. אף ש"יא שאם הזכיר מאורע שלא בזמנו חוזר ומתפלל, היינו משום הפסק, אבל בברכת הפטורה שאני, ודמיא לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה משנ"ב ס"ה סק"א. וילקט יוסף שנה שמינית קונט"ז ס"ח. ומ"מ כל שלא סיים הברכה, יחזור לתחילת הברכה לתקן ברכתו, כיון שאין כאן חשש ברכה לבטלה - ראה קצוה"ש סמ"ז ס"ג ובבד"ש קכ"ה.

לו. נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, (ראה שד"ח אס"ד מערכת ה סקט"ו (והובא בש"כ ח"ב פנ"ח הע' צז. וראה שם פס"ב הע' י)). וספק ברכת להקל, ובמק"א הארכנו במשמעות דעת אדה"ז בה.

לז. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחוהמ"פ תשע"ז וי"ל בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

כיון שחוו"מ מישך שייאק לתפלת יו"ט, וכדלקמן בהערה שלאח"ז.

ל. כמפורש בראשונים - ראה מט"מ סתרע"ט בשם שבה"ל סוס"י ריט. תניא רבתי סוס"י נג. והובא בכ"מ - פר"ח סת"צ ס"ז. שכנה"ג שם בהגה"ט סק"ו. א"ר שם סק"ח. מקו"ח שם ס"ט. חק יוסף שם סק"ב. שולחן גבוה סק"ט. שלמי ציבור (רמא, ד). והו"ד בכה"ח שם סק"ס ובסרס"ח סק"ח. ודלא כשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג. ובתשו" שם גופא כ' להדיא שלא עיין בספרים ואם ימצאו באיזה ספר שלא כדבריו יודיעוהו. ולפלא על כמה מלקטים שלא הרגישו בד"ז. ופשוט, שכ"ז ל"ש בחוה"מ שחל בימות החול שצריך להתפלל י"ח ברכות.

לא. נחלקו הפוסקים ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז (בלתי מוגה). ושם, שאף שבלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא - במזכיר קרבן אחר לקלל וגרע טפי. וע"ד הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך לומר כולם. וכש"כ בשינה ויקלל. ועד"ז כתבו כמה אחרונים (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדו"ב) גליון ג הע' 26 בכיו"ב. וש"נ. וי"ל דוגמא: אמירת "מוסף" ולא "מוסף" ביום א' דר"ה שחוזר - ראה הגהות רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה. שע"ת שם בשם הלק"ט. אבל במשנ"ב בשעה"צ סק"ו שחוזר רק בלא סיים הברכה. ובדה"ח סי' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים". ועד"ז, במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח (א' ביו"ט שחל בשבת - של שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לפניך קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע - ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קס. וראה שם שכתבנו בענין זה בלוח יומי לחנוכה תשע"ו (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק, ושם, אפי' הזכיר של שבת בהברכה. אבל, נ' פשוט שאם אמר "ואת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים.

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו להדיא דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) - ראה בכורי סתרנ"ט סק"א. חיי"א כלל כח סט"ז. משנ"ב סי' קח סק"ח. סתפ"ח סק"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בניעמים ח"ב המאסף לחאו"ח סק"ג. מנח"י ח"ח סמ"ט. שבה"ל ח"ד סס"ג. ח"י או"ח ס"ז שאלה ט (עיי"ש החילוק מקריה"ת שבקרא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ שתיתאה סכ"ב דאזיל בתר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל סי' קג. שו"מ רביעאה ח"ב סי' קח (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה הפסק הוא רק בתפלת תשלומו. וילה"ע, שלרוה"ג גם בתפלה עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, בי"ט ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרגס (שבסוכות שקרבנות מעכבים אז"ז חוזר. וראה הנסמך שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד שם העיר מפסק הרמב"ם (תו"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מעכבין אז"ז. וכבר הקשו (ראה מנח"מ מ' שכ) שד' הרמב"ם הם נגד פשטות הגמ' (מנחות מד, ב) לחלק בין סוכות לשאר המועדים. ובשו"ת מנח"י העיר לנכון מחיי"א כלל כח בנשמ"א סק"א שבמצאו עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ ה"נ בתפלה, עיי"ש מש"כ). הנסמן בארחות חיים סתרס"ג סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קוידניוב בהדרת שלום הוספה לסמ"ג. שו"ת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו סי'